مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹. زمستان ۱۴۰۱

Urban managment
No.69 Winter 2023

۴۱-۵۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۴۰۱/۰۹/۱۹

فرامطالعه پژوهش‌های علمیِ حوزه حکمروایی شهری در ایران

ایمان قلندریان*: استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

سمانه سلطانی: کارشناس ارشد مدیریت شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

حکمروایی رویکردی است که در دهه‌های اخیر به مدل تحلیلی غالب در مدیریت شهری تبدیل شده است، در این‌رویکرد مدیریت شهری فقط در دست حاکمیت و دولت نیست بلکه تصمیم‌گیری و اجرا برای شهر در یک فرایند مشارکتی بین نهادهای حاکمیتی، بخش خصوصی و نهادهای مردمی انجام می‌شود. به بیانی دیگر می‌توان گفت حکمروایی شهری فرایندی است که به حضور و ارتقاء نقش کنشگران در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور شهر، ارج می‌نهد. از طرفی تعدد و تنوع فزاینده‌ی پژوهش‌های علمیِ انجام شده در این حوزه یکی از نشانه‌های قابل‌اتکا بر اهمیت این موضوعَ در بین محققان بوده به‌گونه‌ای که می‌توان با بهره‌مندی از مطالعات پیشین، الگویی بومی برای حکمرانی شهری، متناسب با ارزش‌های اجتماعی و سازگار با شرایط فرهنگی و تاریخی را پیشنهاد نمود. بر این اساس پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد فرامطالعه، به بازخوانی مطالعات علمی حوزه حکمروایی شهری پرداخته است. در این پژوهش سعی شده است علاوه بر تلفیق نتایج پژوهش‌های قبلی، تأمل و تعمقی بر فرآیندهای آن‌ها نیز صورت گیرد. لذا ابتدا به توصیف مشخصات عمومی و ساختاری پژوهش‌های پیشین پرداخته و در ادامه چارچوب نظری و محتوایی حکمروایی شهری منطبق با الگوی پیشنهادی ساندوسکی و باروسو پیشنهاد می‌گردد. جامعه موردمطالعه در این پژوهش شامل ۷۵ مقاله علمی – پژوهشی با محوریت موضوعی حکمروایی شهری در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ بوده است. با بررسی‌های به دست آمده از تحلیل مقالات منتشر شده مشخص شد که در بسیاری از مقالات ابهامات روش‌شناسی وجود دارد. جریان اصلی مطالعاتی این حوزه را مقالات کمی با راهبرد پیمایشی و با بهره‌گیری از تحلیل‌های توصیفی آمار پایه و تحلیل همبستگی تشکیل داده‌اند. از نظر زمانی ۳۸٪ مقالات بررسی شده در سال ۱۳۹۶ و ۲۹٪ در سال ۱۳۹۸ منتشر شده‌اند. از منظر حوزه تخصصی، ۵۸٪ مقالات، با مشارکت متخصصان جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و ۲۳٪ مقالات توسط پژوهشگران حوزه شهرسازی تدوین شده است. بیش از ۳۲ عنوان مجله، مقالات حوزه حکمروایی را منتشر کرده‌اند. مقیاس تحلیل مقالات در سطوح مختلف محله، منطقه‌ی درون‌شهری، شهر و کشور بوده است که از ۸۰٪ مقالات به مقیاس شهر اختصاص یافته است. از نظر محتوایی نیز به ترتیب مسئولیت و پاسخگویی، اثربخشی، مشارکت، شفافیت و حاکمیت قانون از مهم‌ترین شاخص‌های مطرح شده در حوزه حکمروایی شهری می‌باشد.

واژگان کلیدی: حکمروایی شهری، فرامطالعه، مقاله‌های فارسی، حکمرانی.

* نویسنده مسؤول ghalandarian@um.ac.ir

A meta-study of scientific research in the field of urban governance in Iran

Abstract

Governance is an approach that has become the dominant analytical model in urban management in recent decades. In this approach, urban management is not only in the hands of the government and the government decision-making and implementation for the city in a collaborative process between governing institutions, the private sector, and institutions. It is done popularly. In other words, it can be said that urban governance is a process that respects the presence and promotion of the role of activists in the decision-making and administration of city affairs. On the other hand, the increasing number and variety of scientific research conducted in this field is one of the reliable signs of the importance of this issue among researchers, so by benefiting from previous studies, a native model for urban governance can be created. , proposed to fit social values and be compatible with cultural and historical conditions. Based on this, the present research has reread the scientific studies of the field of urban governance by using the meta-study approach. In this research, in addition to combining the results of previous researches, it has been tried to reflect on their processes. Therefore, firstly, the general and structural features of the previous researches are described, and then the theoretical and content framework of urban governance according to the model proposed by Sandusky and Barroso is proposed. The community studied in this research included 75 scientific-research articles focusing on urban governance in the period of 2015-2015. With the investigations obtained from the analysis of the published articles, it was found that there are methodological uncertainties in many articles. The main stream of studies in this field is made up of quantitative articles with a survey strategy and using descriptive analyzes of basic statistics and correlation analysis. In terms of time, 38% of reviewed articles were published in 2016 and 29% in 2018. From the perspective of the specialized field, 58% of the articles were compiled with the participation of geography and urban planning experts and 23% of the articles were compiled by urban planning researchers. More than 32 magazine titles have published articles in the field of governance. The scale of analysis of the articles was at different levels of neighborhood, inner city area, city and country, and 80% of the articles were assigned to the city scale. In terms of content, responsibility and accountability, effectiveness, participation, transparency and rule of law are among the most important indicators in the field of urban governance.

Keyword: urban governance, meta-study, Persian articles, governance

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

۱. مقدمه

با ورود و نُضج موضوعات جدید به بخش‌های مختلف علوم و تمرکز پژوهش‌ها بر آن‌ها، قلمرو و وسعت هر حوزه دانشی گسترده می‌شود، به‌گونه‌ای که تسلط بر تمامی ابعاد یک موضوع و به روز بودن در آن، امری بسیار سخت و طاقت‌فرسا می‌باشد. برای تسهیل این موضوع، کاربست روش‌های ترکیبی مبتنی بر دسته‌بندی و ارائه نتایج پژوهش‌های انجام شده به صورت نظام‌مند در دستور کار پژوهشگران قرار می‌گیرد. این نوع از تحقیقات، نتایج پژوهش‌های گذشته را به هم مرتبط می‌سازند و با ترکیب و تفسیری روش‌مند، به توسعه نظریه کمک می‌کنند. این پژوهش نیز در پاسخ به این دغدغه انجام شده است.

یکی از موضوعاتی که در عرصه مدیریت شهری بسیار حائز اهمیت بوده و خوانش‌های مختلفی از آن توسط محققان، ارائه شده، موضوع حکمروایی شهری است. در کشور ما، با پیروزی انقلاب اسلامی، قانون اساسی جدید بر دو پایه جمهوریت و اسلامیت تنظیم شد و برای هر یک از این دو پایه، سازوکارهای مختلفی پیش‌بینی گردید. در این قانون به سپردن سرنوشت مردم به دست خودشان و نفی هرگونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار اقتصادی تأکید شده است. علاوه بر آن، به مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های توسعه‌ای اقتصادی، اجتماعی و نهادی و مانند این‌ها تأکید گردیده است. نمونه بارز آن تشکیل شوراهای اسلامی شهر و روستاست که زمینه مناسبی را برای تحقق حکمروایی خوب، چه در عرصه شهر و چه در عرصه روستا فراهم آورده است. تأثیر این شوراها در کاهش تمرکز اداری و واگذاری بخشی از اختیارات نظام سیاسی به نهادهای محلی بوده و بر کاهش تصدی‌گری و تمرکز دولت تأکید دارد؛ اما حکمروایی در عرصه نظری و عملی دارای شاخص‌ها، مقیاس و اصول متعددی است. هر متخصص از نظرگاه خود به این موضوع نگریسته و چارچوب فکری خاص خود را پیشنهاد داده است. از طرف دیگر، این موضوع محلی نیز می‌باشد و در مقیاس‌های گوناگون و حوزه‌های جغرافیایی متفاوت، تکثر و تنوع دارد.

لذا این مقاله تلاش می‌کند با فرامطالعه پژوهش‌های مربوط به حکمروایی شهری، چارچوب فکری این مفهوم را بر اساس مطالعات منتشر شده در نشریات داخلی نشان دهد. برای این منظور دو پرسش مطرح می‌شود: ویژگی‌های ساختاری پژوهش‌های حکمروایی شهری در ایران چگونه است؟ چارچوب محتوایی پژوهش‌های انجام شده در حوزه حکمروایی شهری چه مختصاتی دارد؟

۲. مبانی نظری

افزایش شدید فقر و نابرابری در اواخر دهه ۱۹۸۰ در کنار ساختارهای اداره امور مطلقه و مشارکت گریز، منجر به افزایش دامنه مسائل شهری شد. برای برون‌رفت از این بحران، جامعه جهانی، ریشه اصلی مساله را نه در کمبود منابع مالی یا فناوری مدرن و یا نیروی انسانی ماهر، بلکه در شیوه اداره این عوامل و دولت حداقلی می‌دانست. این موضوع باعث شد تا بانک جهانی، حکمروایی (شیوه مدیریت و اداره کشور) را موضوع کلیدی توسعه بداند. در چنین شرایطی، از اوایل دهه۱۹۹۰ میلادی رویکرد حکمروایی خوب شهری در مقابل رویکرد مدیریت شهری دولت‌مدار، مورد تأیید و تأکید سازمان‌های جهانی و بین‌المللی و دولت‌ها قرار گرفت (حسینی،۱۳۹۵: ۴۴). تا آنجا که گزارش سالانه توسعه جهانی در سال ۱۹۹۷ به مسئله دولت پرداخت و موضوع محوری این گزارش به نقش دولت در بهبود وضعیت اقتصادی و راهکارهای توانمند ساختن آن اختصاص یافت. در این دوره ایده تغییر ساختار حکومت، مطرح شد و سیستم‌های مدیریتی با توجه به مشارکت شهروندان، از حکومت به حکمروایی تغییر نمود؛ بنابراین بسیاری از مفاهیم از جمله «توسعه» نیز مستلزم درک درست از حکمروایی گردید، به‌طوری که در سال‌های اخیر موضوع حکمروایی خوب در کانون توجه پژوهش‌گران و سیاست‌گذاران توسعه قرار گرفته است (نوروزی و ابراهیمی، ۱۳۹۷: ۹۴). در این راستا عوامل نهادی و حکمروایی به عامل تعیین‌کننده‌ی دست‌یابی به منابع و کارگزار اصلی توسعه تبدیل شده‌اند.

حکمروایی

حکمروایی در لغت به معنای نحوه مدیریت سازمان‌ها یا کشورها در بالاترین سطح و سیستم‌های انجام این کار می‌باشد[۱] (کمبریج[۲]، ۲۰۲۲) و به رابطه میان شهروندان و حکومت) (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۴) و هدایت کردن و راهنمایی کردن و یا در کنار هم نگه‌داشتن نیز اطلاق می‌شود (نوروزی و ابراهیمی، ۱۳۹۷: ۹۵). بانک جهانی حکمروایی را سنت‌ها و نهادهای اعمال قدرت در راستای مصلحت عمومی جامعه، فرایند انتخاب، نظارت و تعویض صاحبان قدرت، ظرفیت و توانایی حکومت برای اداره‌ی کارآمد منابع و اجرای سیاست‌های درست و احترام شهروندان و حکومت به نهادهایی که تعاملات اجتماعی و اقتصادی میان آن‌ها را اداره می‌کنند، تعریف می‌کند (سجاسی قیداری، مقدم، ۱۳۹۵: ۳۷). حرکت از حکومت به‌سوی حکمروایی شهری با افزایش انعطاف‌پذیری برنامه‌ریزی، مشارکت بیشتر بخش خصوصی و همچنین کاهش علاقه به توسعه بخش دولتی و تضمین برابری اجتماعی و اقتصادی همراه بود. تمامی این فرایندها که در سرتاسر جهان شکل‌ها و فرم‌های متعددی به خود گرفته‌اند به «حرکت از دولت فعال به دولت فعال‌کننده»[۳] تعبیر می‌شوند. دولتی که هدفش حذف موانع بازار و افزایش مشارکت شهروندان است (داکروز[۴] و همکاران، ۲۰۱۹: ۵-۶)

حکمروایی در بیانی ساده، فرایندی از تصمیم سازی و روندی

۱- قابل دسترس در https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/governance

2. cambridge
3. move from an “active” to an “enabling” state
4. Da Cruz

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

است که تصمیم‌ها در آن به اجرا در می‌آیند؛ بنابراین می‌توان آن را به قدمت تمدن بشری دانست (تقوایی و تاجدار، ۱۳۸۸: ۴۷)؛ اما این مفهوم به‌طور خاص برگرفته از پژوهش‌های بانک جهانی به عنوان نوعی « پارادایم توسعه» هنجاری است. اولین روایت بانک جهانی (۱۹۸۹) از حکمروایی خوب به مطالعه و پژوهش پیرامون – مناطق جنوبی صحرای بزرگ آفریقا از بحران تا توسعه پایدار باز می‌گردد. این مفهوم در دو گزارش بعدی بانک جهانی به صورت دقیق‌تر و شفاف‌تر تبیین شد[۱]. اگرچه اصطلاح حکمروایی در دهه ۱۹۹۰ برای اشاره به تغییر الگوهای حاکمیتی و حرکت در جهت دولت حداقلی در نئولیبرالیسم به شکلی فراگیر مورد استفاده قرار گرفت (امان و فوستر[۲]، ۲۰۱۸: ۵۸–۵۹)، اما «برایان مک لاین» اولین نظریه‌پردازی است که در سال ۱۹۷۳ به آن پرداخته است (برک‌پور، ۱۳۸۵: ۴۹۱). او عقیده دارد حکومت مجموعه‌ای از نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است اما «حکمروایی» نوعی فرایند است (کاظمیان، ۱۹:۱۳۸۴). این مفهوم به تغییر در معنای حکومت دلالت می‌کند، در واقع به فرایندی از حاکمیت و نیز قوانین و روش‌های جدیدی اشاره می‌کند که جامعه بر اساس آن اداره می‌شود. در حالی که حکومت با ویژگی‌هایی مانند سطوح سلسله مراتبی بین دولت و جامعه با مرزهای کاملاً آشکار، شناخته شده، حکمروایی در سطوح محلی با مشخصه‌هایی مانند کم‌رنگ شدن مرز بین مردم و دولت، افزایش شبکه‌های ارتباطی، نقش فزاینده افراد جامعه در کنار دولت محلی در جهت دست‌یابی به اهداف عام‌المنفعه تعریف می‌گردد (امان و فوستر[۳]، ۲۰۱۸: ۵۸–۵۹).

ایده مطرح شده از سوی بانک جهانی پیرامون حکمروایی که تا حد زیادی بر مضامین کارایی و مسئولیت‌پذیری متمرکز بود به دلیل اینکه تفسیری بیش‌ازحد مدیریتی و اداری است مورد انتقاد قرار گرفت. سایر انتقادها بر مواضع بیش‌ازحد غیرسیاسی این مفهوم و ارتباط زیاد آن با عناصر ایدئولوژی نئولیبرالیسم (مانند نیاز به ارتقاء شرایط رونق کسب‌وکارهای بین‌المللی) دلالت داشتند (برنامه اسکان بشر، ۲۰۱۶: ۱۰). پیرو این انتقادها سازمان ملل کمپین‌هایی را برای تبیین مفهوم حکمروایی خوب به راه انداخت؛ اما این بار با تأکید بیشتر بر حقوق مدنی انسان‌ها و فعالیت‌های دموکراتیک (برنامه اسکان بشر، ۲۰۰۹). در این میان، برنامه توسعه سازمان ملل[۴] تعریفی جامع‌تری از حکمروایی ارائه داده است: حکمروایی به معنای مکانیسم‌ها، فرآیندها و نهادهایی است که از طریق آن‌ها شهروندان و گروه‌ها می‌توانند منافع خود را بیان نموده، حقوق قانونی خود را دنبال کرده، تعهدات خود را به انجام رسانده و تعارضات و اختلافات را به حداقل برسانند (برنامه عمران ملل متحد، ۱۹۹۷: ۲–۳). دو بعد کلیدی این تعریف عبارت است از: حکمروایی به عنوان یک مفهوم (که قدرت را هم در چارچوب داخلی حاکمیت و نهادهای وابسته به دولت به رسمیت می‌شناسد و هم در خارج از این چارچوب) و حکمروایی به عنوان یک فرایند. بر اساس این مفهوم تصمیمات بر اساس روابط پیچیده بین بازیگران متعددی با اولویت‌های متفاوت گرفته می‌شوند. بر این اساس بود که کمیته اسکان سازمان ملل[۵] کمپین جهانی حکمروایی شهری را تأسیس کرد و حکمروایی شهری را به عنوان «مجموعه‌ای از روش‌های متعددی که اشخاص، نهادها، بخش خصوصی و مردم از طریق آن امور مشترک شهر را مدیریت و برنامه‌ریزی می‌کنند» تعریف می‌کند. این تعریف هم شامل نهادهای رسمی و هم نهادهای غیررسمی می‌شود (امان و فوستر، ۲۰۱۸: ۶۰).

با چنین رویکردی، معیارهای حکمروایی به مرور از سوی سازمان‌های توسعه و صاحب‌نظران مختلف ارائه شد، به عنوان مثال از دیدگاه بانک جهانی حکمروایی شامل اداره کارآمد، باصلاحیت و باکفایت و نیز حکومت شهری مشروع، منتخب و دموکراتیک است (برک‌پور و همکاران،۱۳۸۶). برنامه توسعه ملل متحد نیز پنج اصل را برای حکمروایی خوب متناسب با شرایط قرن ۲۱ ارائه داد که عبارت بودند از مشروعیت[۶]، جهت‌گیری (بینش راهبردی)[۷]، کارایی[۸]، مسئولیت و پاسخگویی[۹] و عدالت[۱۰] و البته سعی داشت که این اصول را به کل شهرهای جهان تعمیم دهد. چند سال بعد نیز گزارشی منتشر کرد که در آن چارچوب اصول حکمروایی به‌طور مبسوط ارائه گردید (گراهام و آموس[۱۱]، ۲۰۰۳). از میان اسناد موجود در زمینه معیارها و ویژگی‌های حکمروایی شهری، سند انتشار یافته از سوی سازمان ملل را می‌توان جامع‌ترین بیانیه در این زمینه دانست چرا که تدوین آن بر مبنای ارزش‌های عام و جهان‌شمول بوده است (برک‌پور، ۱۳۸۵، ص ۵۰۱)، اما این چارچوب‌ها ابعاد مختلفی را نادیده گرفته بودند و عموماً متناسب با شرایط کشورهای درحال‌توسعه نبودند. از این‌رو نیاز به تحقیقات بیشتری وجود داشت که بتواند ضعف چارچوب پیشنهادی توسط برنامه توسعه سازمان ملل را پوشش دهد؛ بنابراین تدوین چارچوب مفهومی یا تئوری که توانایی ارزیابی حکمروایی را در همه شهرهای جهان داشته باشد ضروری به نظر می‌رسید. پژوهش‌های متعددی به این موضوع پرداخته‌اند. در پژوهش بیسواس[۱۲] و همکاران (۲۰۱۹:۲۲۶) با مطالعه و تحلیل کیفی ۲۲ نمونه چارچوب یکپارچه حکمرانی خوب به همراه ۱۳ معیار اصلی و ۷۴ زیر معیار ارائه شد. این معیارها عبارتند از: پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، اثربخشی، برابری، پایداری، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، مشروعیت و بوروکراسی، ظرفیت مدنی،

۱– این دو گزارش با عناوین حکمروایی و توسعه (بانک جهانی، ۱۹۹۲) و حکمروایی، تجارب بانک جهانی (بانک جهانی، ۱۹۹۴) منتشر شد.
2. Amman&Foster
3. Amman&Foster
4. UNDP
5. UN-Habitat
6. Legitimacy
7. Direction:strategic vision
8. Performance
9. Accountability
10. Fairness
11. Graham & Amos
12. Biswas

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

تحویل خدمات، اقتصاد کارآمد، ارتباطات و امنیت.

با ورود مفهوم حکمروایی به متون جامعه‌شناسی سیاسی و اداره امور محلی، مساله رابطه قدرت و جامعه شکل گرفت و امروزه برای تشریح نحوه مناسب اعمال قدرت به‌منظور تحقق توسعه‌ی پایدار به کار برده می‌شود (سجاسی قیداری، مقدم، ۱۳۹۵: ۳۷). لذا یکی از موضوعات کلیدی آن به رسمیت شناختن طیف گسترده‌ای از بازیگران مانند سازمان‌های دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد، بخش خصوصی و... است. در واقع هر خدمت عمومی باید توسط قلمرو قدرت که کنترل بر حداقل منطقه‌ی جغرافیایی دارد فراهم شود، به این ترتیب لابی‌های غیرضروری قلمرو قدرت حذف می‌شوند و رقابت درون قلمرو قدرت و نوآوری تشویق می‌شود (کاظمیان و همکاران، ۵:۱۳۹۸) قدرت و سیاست اجزای جدایی‌ناپذیر این فرایند هستند. می‌توان این‌طور تصور کرد که قدرت مانند یک موجودی بین این بازیگران مختلف تقسیم شده است و از نقاط بی‌شماری توسط اشخاصی مانند برنامه ریزان، تحلیلگران سیاسی، محققین و سیاستمداران اعمال می‌شود. هرچند در این مفهوم قدرت به صورت یکنواخت توزیع نشده و «مراکز» یا «گره»های خاصی با قدرت متمرکز وجود دارند. این «گره‌های حکمروایی»[1] گروه تصمیم‌گیرانی هستند که با استفاده از دانش، ظرفیت و منابع بسیج شده، رخدادها را مدیریت می‌کنند و از طریق تصمیمات رسمی و غیررسمی و فرایندهای قانون‌گذاری، بر شهرها تأثیر می‌گذارند. فرایندهای غیررسمی حکمروایی اغلب مهم‌تر از فرایندهای رسمی آن هستند (امان و فوستر، ۲۰۱۸: ۶۱). در واقع ذینفعان غیردولتی اغلب نقش کلیدی در حکومت‌ها دارند. براین اساس استفاده از حکمروایی به عنوان یک ابزار تحلیلی می‌تواند به روشن کردن این موضوع کمک کند که تصمیم‌ها چگونه گرفته می‌شوند، چگونه اجرا می‌شوند و نیز می‌تواند در شناسایی فرصت‌های مداخله رهگشا باشد. در واقع استفاده از مفهوم حکمروایی پنجره‌ای به روی شناسایی و درک اشکال پیچیده تعامل و نیز هماهنگی بین بازیگران مختلف می‌گشاید (گرک[2] و همکاران، ۲۰۲۲، ۲).

لزوم تدوین چارچوب حکمروایی شهری

حرکت از « حکومت» به‌سوی «حکمروایی» در سراسر جهان با تغییر فرایندهای بسیاری همراه بوده است. این تغییر فرایندها به مرور زمان، خود سبب ایجاد فرم‌های پیچیده‌ای از حکمروایی شده‌اند و بر تعداد و تنوع بازیگرانی که در فرایند حکمروایی مشارکت دارند افزوده‌اند. این موضوع سبب بروز چالش‌های متعددی در ارتباطات سلسله مراتبی بین بازیگران شده است، به‌گونه‌ای که در عصر حاضر در میان بسیاری از مسائل حکمروایی، مسائل مربوط به اختیارات بازیگران مختلف و چگونگی برقراری هماهنگی میان آن‌ها جزء مهم‌ترین چالش‌ها هستند (داکروز و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۲-۱۳).

1. governance nodes'
2. Guirck

به‌طور کلی چالش‌هایی که بر سر راه حکمروایی وجود دارد را می‌توان با عنوان چالش‌های نهادی و چالش‌های اجتماعی موردبررسی قرار داد. در مورد چالش‌های نهادی می‌توان از نوپا بودن سوابق مردم‌سالاری در کشورهای درحال‌توسعه، نابرابری میان مرکز و پیرامون در شهرها، عدم تعادل در سرانه درآمدی شهرداری‌های کلانشهرها، نقش محدود تشکل‌های غیردولتی در اداره شهرها، تداوم تمرکزگرایی شدید اداره سرزمین علی‌رغم تأکیدات برنامه‌ای و قانونی موجود (بصیرت و همکاران، ۱۳۹۱) و تفرق سیاسی شدید حاکم بر کلانشهرها با دخالت سازمان‌ها و نهادهای دولتی یا عمومی نام برد (برک‌پور و همکاران، ۱۳۸۶). تعارضات سیاسی- عملکردی، معضلات قانونی، نفوذهای غیررسمی، روابط ناصحیح مالی و عملکردی و برون‌سپاری‌های بی‌فایده چالش‌های نهادی دیگری بر سر راه حکمروایی هستند. در ارتباط با چالش‌های اجتماعی می‌توان به سیاست ورزی منفی، تعدد سلایق، نگاه بدبینانه و منفعت‌طلبی شخصی، عدم تحقق مشارکت جمعی و عدم شایسته‌سالاری اشاره نمود (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳-۱۲).

فاصله زیاد بین نظریه و عمل، چالش مهم دیگری است که پیش روی حکمروایی و پژوهش‌های مرتبط با آن قرار گرفته است، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که نتایج اغلب مطالعاتی که در حوزه حکمروایی انجام شده‌اند با آنچه در عمل و در دیدگاه مدیران شهری وجود دارد فاصله بسیار زیادی دارد مهم‌ترین علل این مسئله، عدم وجود داده‌های قابل‌اعتماد برای حمایت از ادعاهای مطرح شده در پژوهش‌های مرتبط با حکمروایی در مورد نحوه عملکرد حاکمیت در شهرها است. در واقع روش‌های مناسبی برای جمع‌آوری داده‌های مرتبط با مطالعات حکمروایی وجود ندارد. از طرفی گرچه پژوهش‌های متعددی پیرامون حکمروایی شهری انجام شده است استخراج یک تئوری یکپارچه و مشترک از بین این پژوهش‌های انجام شده بسیار چالش‌برانگیز و دشوار می‌نماید (داکروز و همکاران، ۲۰۱۹:۴)؛ بنابراین چالش‌های مرتبط با حوزه حکمروایی را می‌توان به دو گروه چالش‌های جهانی و چالش‌های محلی تقسیم‌بندی نمود. با توجه به اهمیت و گستردگی این چالش‌ها به نظر می‌رسد که تدوین چارچوب حکمروایی شهری به صورت بومی امری ضروری و مهم است. این مهم با روش‌های مختلفی قابل‌احصا است. فرامطالعه در حوزه پژوهش‌های انجام شده پیرامون موضوع حکمروایی یکی از این روش‌ها است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای و کاربردی است و با رویکرد آمیخته کمی و کیفی، از طرح فرامطالعه پاترسون[3] و همکاران (۲۰۰۱) به عنوان راهبرد پژوهش بهره می‌برد. راهبرد فرامطالعه، نوع متفاوتی از مطالعه ثانویه است که در آن سعی می‌شود ضمن

3. Paterson

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

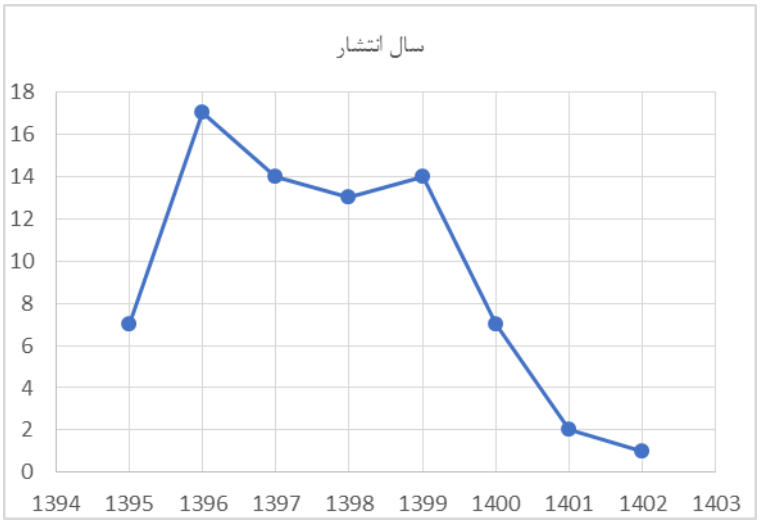
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

تعمق در ساختار پژوهش‌ها، به تلفیق نتایج نیز بپردازد. بر این اساس پژوهش حاضر با بهره‌گیری از این راهبرد، به بازخوانی مطالعات علمی حوزه حکمروایی شهری پرداخته است. لذا داده‌ها از نوع متن پایه بوده و گردآوری آن‌ها از طریق مطالعه سیستماتیک مقالات مرتبط با موضوع حکمروایی و انتشاریافته در نشریات علمی پژوهشی داخل کشور[1] انجام شده است. بدین منظور با جستجوی اینترنتی پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی نظیر پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، مگ ایران، نورمگز، پرتال جامع علوم انسانی، علم نت، ایران داک و گوگل اسکالر با استفاده از کلمات کلیدی «حکمروایی، حکمروایی شهری، حکمروایی شایسته، حکمروایی خوب و حکمرانی» به جمع‌آوری پژوهش‌های منتشر شده در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲[2] اقدام شد. پس از بررسی عناوین مقاله‌های نمایه شده در مرحله اول بر اساس جستجو در پایگاه اطلاعاتی معتبر، ۲۵۲ مقاله شناسایی شد، در مرحله بعد با اعمال محدودیت‌هایی چون حذف مقالات همایشی و علمی– ترویجی، حذف مقالاتی در حوزه‌های دیگر حکمروایی (مانند حکمروایی روستایی، گردشگری، آب و...)، درنهایت با مطالعه محتوای کامل مقالات، ۷۵ مقاله با محوریت موضوعی حکمروایی شهری برای بررسی عمیق‌تر انتخاب شدند. به‌منظور تعمق در ساختار مقالات، فرم مخصوصی برای خلاصه‌نویسی و استخراج اطلاعات آن‌ها تهیه شد که در آن همه نکات قابل‌توجه در یک پژوهش علمی موردتوجه قرار گرفت. برای اطمینان از روایی این فرم، بر اساس اهداف پژوهش با ۵ نفر از کارشناسان مدیریت شهری مشورت شد و روایی صوری فرم تأیید گردید. در مرحله بعد به‌منظور تلفیق نتایج پژوهش‌ها، منطبق بر مراحل الگوی پیشنهادی ساندوسکی و باروسو به تحلیل داده‌های کیفی با استفاده از کدگذاری باز اقدام شد. کدگذاری باز فرایندی تحلیلی است که مفاهیم، شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شوند (قلندریان، ۱۴۰۱). این کدها سپس بر اساس میزان مشابهت در قالب کدگذاری محوری دسته‌بندی شده و مقوله‌های عام‌تری را تعریف می‌کنند.

٤. یافته‌های پژوهش

٤-١. ساختار مقالات

زمان: بررسی بازه‌های زمانی انتشار مقالات نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۶ حجم تولید مقالات افزایش چشم‌گیری داشته است. همان‌طور که در نمودار شماره ۱ ملاحظه می‌گردد ۷۷٪ مقالات در فاصله سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ تولید شده‌اند.

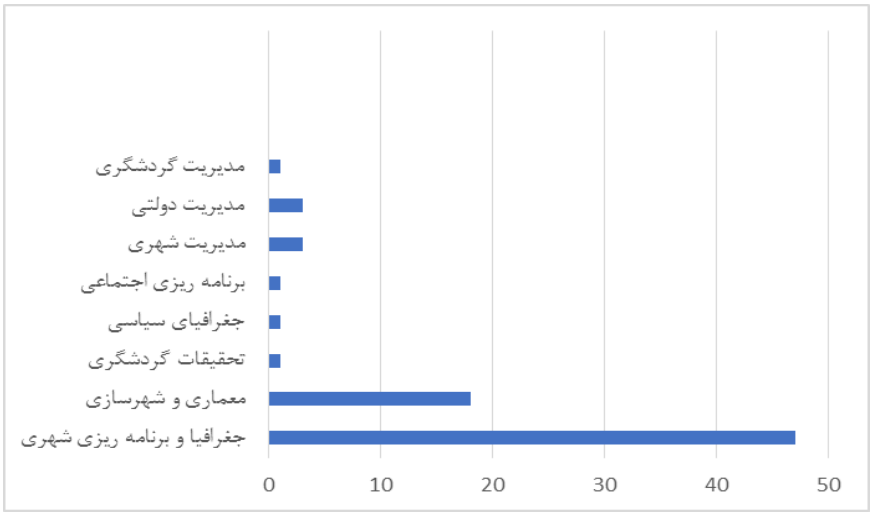
نمودار ۱. تعداد مقالات منتشر شده حوزه حکمروایی شهری به تفکیک سال انتشار (منبع: یافته‌های تحقیق)

تخصص نویسندگان: مطابق نمودار شماره ۲، ۶۳٪ نویسندگان، متخصصان حوزه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری بوده‌اند. پس از آن متخصصان شهرسازی با ۲۴٪ حوزه تخصصی دیگری هستند که بیشترین حجم مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. سایر تخصص‌ها هر یک کمتر از ۵ درصد مقالات را شامل می‌شود.

۱- به دلیل کیفیت بررسی دقیق و چندباره توسط متخصصان (نویسندگان، هیات تحریریه و داوران) و قابل دسترس بودن

۲- از آنجا که پژوهش دیگری به بررسی مقالات تا ۱۳۹۴ پرداخته است لذا در این پژوهش این دوره زمانی مدنظر قرار گرفته شده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

نمودار ۲. تعداد مقالات منتشر شده حوزه حکمروایی شهری به تفکیک تخصص نویسندگان (منبع: یافته‌های تحقیق)

حوزه تخصص فصلنامه: در ارتباط با حوزه تخصصی فصلنامه‌هایی که مقالات در آن‌ها منتشر شده است، گروه جغرافیا با بیشترین تعداد (۴۹ مقاله، ۶۵٪) در جایگاه نخست قرار دارد. بعد از آن مقاله‌های گروه شهرسازی با ۱۲ عنوان و مدیریت شهری با ۶ عنوان در جایگاه‌های دوم و سوم قرار دارند. گروه‌های مدیریت دولتی، علوم اجتماعی و محیط‌زیست به ترتیب ۴ و ۳ و ۱ عنوان را به خود اختصاص داده‌اند.

پراکندگی جغرافیایی: ۱۷ درصد مقالات مرتبط با کلانشهرهای کشور (تهران، مشهد، کرمان، قزوین، رشت و شیراز) و ۵۵ درصد مرتبط با سایر شهرها (بابل، بوشهر، کیاسر، مریوان و...) بوده است. سطوح مناطق درون‌شهری، محلات شهری و کشور ایران هریک در ۹٪ مقالات، مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

پیشینه تحقیق: بررسی پیشینه تحقیق یکی از مراحل مقدماتی و اساسی در انجام پژوهش‌ها است، در واقع پیشینه پلی است که آثار و پژوهش‌های پیشین را به اثر در دست انجام، پیوند می‌زند. نگارندگان مقالات در ۳۵ مقاله (۴۶٪ مقالات) در مطالعه خود پیشینه پژوهش را بررسی کرده‌اند و ۵۴٪ از مقاله‌ها (۴۰ مورد) فاقد پیشینه پژوهشی بوده‌اند. جدول شماره ۱ جمع‌بندی مربوط به تحلیل ساختار مقالات را نشان می‌دهد.

۲-٤. محتوای مقالات

ارزیابی شاخص‌های حکمروایی شهری

با توجه به اهمیت شاخص‌های حکمروایی شهری در شناخت و ارزیابی نظام مدیریت شهرها، در این بخش شاخص‌های حکمروایی شهری در سطح مقالات موردبررسی قرار گرفت. ابتدا با بررسی محتوای کامل ۷۵ مقاله (جامعه آماری)، مشخص شد در ۵۸ مورد، از شاخص‌های حکمروایی شهری به صورت مستقیم استفاده شده است. این شاخص‌ها به‌طور کامل و به تفکیک هر مقاله احصاء شد و مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفتند. همان‌طور که در جدول شماره ۲ و نمودار شماره ۳ ملاحظه می‌گردد، در مجموع مقالات موردبررسی، ۱۷ شاخص برای حکمروایی شهری به دست آمد. نتایج تحلیل‌ها نشان داد شاخص‌های «مسئولیت و پاسخگویی» با ۹۰٪ (۵۲ مورد)، « اثربخشی» با ۸۸٪ (۵۱ مورد)، « مشارکت» با ۸۶٪ (۵۰ مورد) و « شفافیت و حاکمیت قانون» با ۸۱٪ (۴۷ مورد) به ترتیب بیشترین حجم تکرار را در مقالات موردبررسی داشته‌اند. پس از آن شاخص‌های «عدالت و خدمات اجتماعی» ۶۹٪ (۴۰ مورد)، «مردم‌سالاری»، ۵۵٪ (۳۲ مورد)، «چشم‌انداز و برنامه‌ریزی» ۲۲٪ (۱۳ مورد) و « امنیت» ۱۵٪ (۹ مورد) در مرتبه بعدی قرار می‌گیرند. شاخص‌های «سرمایه اجتماعی، اقتصادِ کارآمد و پایداری» هر یک به ترتیب با ۷٪ (۴ مورد)، ۳٪ (۲ مورد) و ۳٪ (۲ مورد) جزء شاخص‌های کم تکرار هستند. درنهایت شاخص‌های «مشروعیت و بوروکراسی، خدمات‌رسانی، ارتباطات، دانایی و تخصص گرایی و شمولیت و مدیریت یکپارچه» کمترین تکرار را داشته‌اند به‌گونه‌ای که تنها در یک مقاله ذکر شده‌اند. در پژوهش‌های موردبررسی برخی شاخص‌ها گرچه عنوانی متفاوت داشته‌اند اما به دلیل قرابت‌های معنایی در یک دسته قرار گرفته و کد مشترکی برای آن‌ها لحاظ شده است؛ به عنوان مثال شاخص مردم‌سالاری در برخی پژوهش‌ها با عناوین دیگری مانند جهت‌گیری توافقی، توافق جمعی، اجماع گرایی بیان شده بود که درنهایت تمامی آن‌ها در قالب شاخص مردم‌سالاری موردبررسی قرار گرفتند.

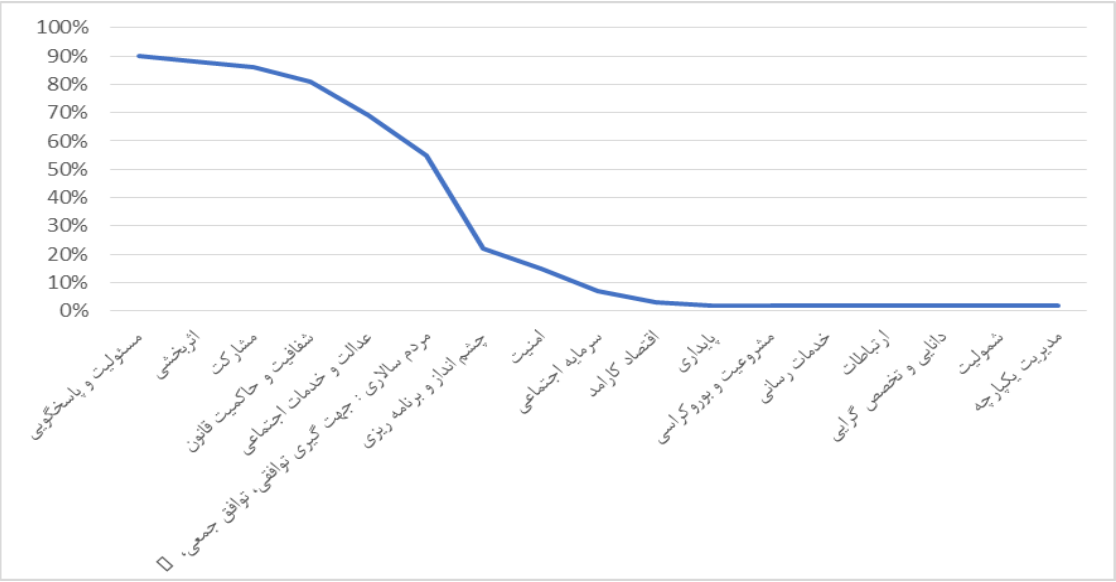
مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۱: جمع‌بندی ساختار مقالات

مقوله‌ها	کدهای استخراجی	فراوانی	درصد فراوانی
حوزه تخصصی نویسندگان	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	۴۷	٪۶۳
	شهرسازی	۱۸	٪۲۳
	مدیریت شهری	۳	٪۴
	مدیریت دولتی	۳	٪۴
	معماری	۱	٪۱
	تحقیقات گردشگری	۱	٪۱
	جغرافیای سیاسی	۱	٪۱
	برنامه‌ریزی اجتماعی	۱	٪۱
	مدیریت گردشگری	۱	٪۱
گروه تخصصی فصلنامه	جغرافیا	۴۹	٪۶۵
	شهرسازی	۱۲	٪۱۶
	مدیریت شهری	۶	٪۸
	مدیریت دولتی	۴	٪۵
	علوم اجتماعی	۳	٪۴
	محیط‌زیست	۱	٪۱
پیشینه پژوهشی	دارد	۳۵	٪۴۶
	ندارد	۴۰	٪۵۴
پراکندگی جغرافیایی نمونه‌ها	شهرها	۴۱	٪۵۵
	محلات	۷	٪۹
	مناطق درون‌شهری	۷	٪۹
	کشور	۷	٪۹
	کلانشهر	۱۳	٪۱۷

(منبع: یافته‌های تحقیق)

نمودار ۳. درصد فراوانی شاخص‌های استخراجی در مقالات موردبررسی. (منبع: یافته‌های تحقیق)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۲. شاخص‌های استخراجی از مقالات موردبررسی

کد	تعداد	درصد	منابع
مسئولیت و پاسخگویی	۵۲	٪۹۰	۱ تا ۱۱–۱۶ تا ۱۹– ۲۲–۲۵ تا ۲۸– ۳۱– ۳۴–۳۶ تا ۳۹– ۴۱ تا ۴۸– ۵۰ تا ۵۸– ۶۱ تا ۶۶– ۶۸– ۷۰ تا ۷۳
اثربخشی	۵۱	٪۸۸	۱ تا ۱۱– ۱۶ تا ۱۹– ۲۲– ۲۴ تا ۲۸– ۳۱–۳۴– ۳۶ تا ۳۹–۴۱ تا ۴۸– ۵۱ تا ۵۸– ۶۱ تا ۶۶– ۶۸ تا ۶۹–۷۱–۷۳
مشارکت	۵۰	٪۸۶	۱ تا ۱۱– ۱۶ تا ۱۹– ۲۲– ۲۴ تا ۲۸– ۳۱–۳۴– ۳۶ تا ۳۹–۴۱ تا ۴۸–۵۱ تا ۵۴– ۵۶ تا ۵۹– ۶۲–۶۴ تا ۶۶ – ۶۸– ۷۰ تا ۷۳
شفافیت و حاکمیت قانون	۴۷	٪۸۱	۱ تا ۱۱–۱۶ تا ۱۹– ۲۲–۲۳–۲۵ تا ۲۸– ۳۱– ۳۴–۳۶–۳۸–۳۹–۴۱ تا ۴۸– ۵۱–۵۲–۵۵ تا ۵۷–۵۹–۶۱–۶۲–۶۴ تا ۶۶–۶۸–۶۹–۷۱ تا ۷۳
عدالت و خدمات اجتماعی	۴۰	٪۶۹	۱ تا ۳–۵–۷ تا ۱۱–۱۷ تا ۱۹–۲۲ تا ۲۵– ۲۸–۳۱–۳۶ تا ۳۹–۴۱ تا ۴۶–۴۸–۶۲–۶۴–۶۶–۶۸ تا ۷۱–۷۳
مردم‌سالاری: جهت‌گیری توافقی، توافق جمعی، اجماع گرایی	۳۲	٪۵۵	۱–۲–۵ تا ۹–۱۱–۱۷–۱۹–۲۲–۲۶–۲۷–۳۶–۴۱ تا ۴۸–۵۲–۵۵–۵۷–۶۵–۶۶–۶۸–۷۱ تا ۷۳
چشم‌انداز و برنامه‌ریزی	۱۳	٪۲۲	۹–۲۵–۴۳–۴۵ تا ۴۸–۵۲–۵۷–۶۵–۶۸–۷۱–۷۳
امنیت	۹	٪۱۵	۱۰–۲۵–۳۱–۳۹–۴۴–۵۳–۵۴–۵۷–۶۴
سرمایه اجتماعی	۴	٪۷	۲۵–۳۶–۳۷–۳۹
اقتصاد کارآمد	۲	٪۳	۲۵–۵۷
پایداری	۲	٪۳	۲۵–۵۷
مشروعیت و بوروکراسی	۱	٪۲	۲۵
خدمات‌رسانی	۱	٪۲	۲۵
ارتباطات	۱	٪۲	۲۵
دانایی و تخصص گرایی	۱	٪۲	۲۵
شمولیت	۱	٪۲	۱۰
مدیریت یکپارچه	۱	٪۲	۱۸

(منبع: یافته‌های تحقیق)

طبقه‌بندی موضوعی پژوهش

با بررسی محتوای کامل مقالات مشخص شد که موضوعات موردتوجه در سه مقوله قابل دسته‌بندی هستند (جدول ۳). مقوله «ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی» که وضعیت شاخص‌های حکمروایی در شهرها و مناطق مختلف ایران را تبیین می‌کند (با ٪۴۵ (۳۲ مورد) بیشترین حجم مطالعات را به خود اختصاص داده است). مقوله «مطالعات میان‌رشته‌ای» با ٪۴۰ (۲۸ مورد) در رتبه بعدی قرار دارد و درنهایت مقوله «تبیین مفهوم حکمروایی شهری» که هرچند به لحاظ نظری مقوله مهم و قابل‌توجهی است اما تنها ٪۱۵ (۱۱ مورد) از مطالعات را در برگرفته است. لازم به توضیح است که برخی از پژوهش‌ها لزوماً در یک دسته قرار نمی‌گیرند و ممکن است هم‌زمان هم مطالعات میان‌رشته‌ای و هم ارزیابی شاخص‌ها در مورد آن‌ها صادق باشد. در این مواقع موضوع اصلی ملاک دسته‌بندی قرار گرفته است. جدول شماره ۴ این طبقه‌بندی را به تفصیل بیان می‌کند.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۳. طبقه‌بندی موضوعی پژوهش

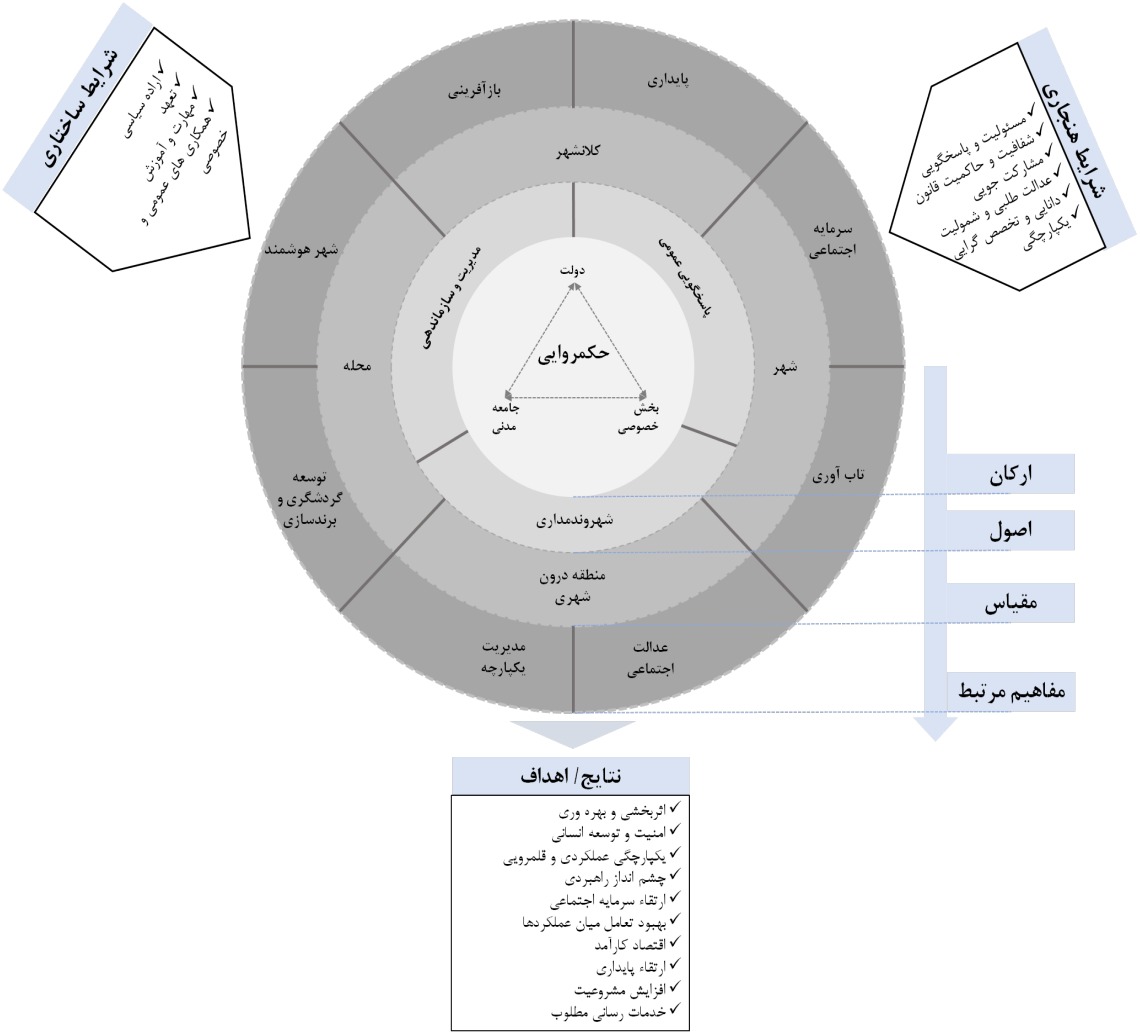
مقوله محوری	مقوله فرعی	فراوانی	درصد فراوانی
طبقه‌بندی موضوعی پژوهش	مطالعات میان‌رشته‌ای	۲۸	۴۰
	ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی	۳۲	۴۵
	تبیین مفهوم حکمروایی شهری	۱۱	۱۵

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ٤. طبقه‌بندی موضوعی پژوهش به تفکیک مقوله‌های فرعی

مقوله فرعی	زیرمقوله	تعداد	کد	منابع
مطالعات میان‌رشته‌ای	تاب‌آوری شهری	۳	تأثیر حکمروایی بر تاب‌آوری شهرها	۳-۸-۰
	پایداری (توسعه پایدار، رضایت شهروندی، زیست پذیری و ...)	۱۲	تأثیر حکمروایی بر میزان پایداری محله‌ها، تحلیل نقش حکمروایی بر توسعه پایدار، نقش حکمروایی بر زیست پذیری شهرها نقش حکمروایی بر درآمدهای پایدار گردشگری، رضایت شهروندی، ارتقاء کیفیت محیط ریست، کیفیت زندگی شهری، کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله، امنیت انسانی و ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی	۱۴-۱۵-۱۹-۴۱-۴۵- ۵۶-۶۳-۶۶-۷۰-۲- ۱۲-۱۶
	عدالت اجتماعی	۱	نقش حکمروایی در عدالت اجتماعی	۵۳
	مدیریت یکپارچه	۱	نقش حکمروایی در مدیریت یکپارچه	-۱-
	توسعه گردشگری	۲	تأثیر حکمروایی بر توسعه گردشگری	۵۲-۶۴
	شهر هوشمند	۲	نسبت سنجی حکمروایی با شهر هوشمند، نقش حکمروایی در ایجاد شهر هوشمند، هوشمندسازی مکان	۲۰-۵۷
	بازآفرینی	۲	جایگاه حکمروایی در بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد	۲۲-۴۳
	برندسازی شهری	۱	نقش حکمروایی در برندسازی	۶۵
	سرمایه اجتماعی	۴	نقش حکمروایی بر مشارکت شهروندان و افزایش سرمایه اجتماعی	۹-۶۹-۵۸-۶۷
ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی در شهرهای مختلف	کلانشهر	۹	تهران، مشهد، اهواز، اراک، کرمانشاه، زاهدان-رشت	۳۷-۷-۴۲-۴۸-۶۱- ۷۳-۲۵-۲۶-۵۵
	شهر	۱۵	بابل، کنگاور، بیرجند، ایلام (۲)، مریوان، همدان، سنندج، بوکان، تربت‌حیدریه، ملایر، کیاسر	۵-۲۳-۲۴-۴۶-۵۰- ۶۲-۷۱-۴-۵۱-۶۸- ۱۱-۵۴- ۱۸-۲۸-۵۹
	منطقه درون‌شهری	۴	مناطق ۱، ۷ و ۲۲ تهران، منطقه ۱۲ تهران، مناطق ۲ و ۱۰ تهران- منطقه ۲ تبریز،	۱-۴۳-۷۲-۴۹
	محله	۴	شهر فردوسیه شهرستان شهریار، حسن‌آباد زرگنده، محلات شهر همدان- محله درکه	۳۱-۳۶-۴۴-۲۷
تبیین مفهوم حکمروایی شهری	سازمان حکمروایی پیشنهادی	۲	مدیریت یکپارچه مناطق کلانشهری ایران-شهرهای جدید ایران	۲۹-۱۷
	الگوی نقش و ساختار حکمروایی محلی	۱	نظام مدیریتی ایران	۳۰
	آسیب‌شناسی حکمروایی محلی	۴	ایران- تبیین مسائل حکمروایی شهری تهران-تحلیل موانع نهادی حکمروایی- مدیریت تعارض ذینفعان- اسناد قانونی فرادست و پایین‌دست توسعه ایران	۳۲-۳۵-۳۸-۴۰-۱۰
	آینده‌نگاری حکمروایی	۱	کلانشهر تهران	۳۳
	حکمروایی دانش‌بنیان	۱	کلانشهر تبریز	۳۴
	حکمروایی چندسطحی	۱	کلانشهر مشهد	۶۰

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

نمودار ٤. چارچوب نظری حکمروایی شهری مستخرج از مقالات موردبررسی.

۵. تحلیل و نتیجه‌گیری

در این پژوهش سعی شد تا با فرامطالعه پژوهش‌های حکمروایی شهری در ایران، تصویر روشن و جامعی از روند تحقیقات صورت گرفته در این حوزه در کشور فراهم شود. نتایج پژوهش حاکی از آن است که علی‌رغم اهمیت و محوریت مفهوم حکمروایی شهری در میان مفاهیم مرتبط با مدیریت شهر، این مفهوم به لحاظ نظری آن‌چنان که باید توجه پژوهشگران را در ایران به خود جلب نکرده است به‌طوری که از بین مقالات موردبررسی، تنها ۶٪ (۵ مورد) از مقالات به صورت نظری به تبیین موضوع پرداخته‌اند و سایر مقالات بیش از ۹۰٪ (۷۰ مورد) همراه با نمونه موردی بودند. در نتیجه جز تعداد معدودی از مقالات، بیشتر پژوهش‌ها در بخش مبانی نظری، یا تکرار سایر مقالات هستند و یا سایر کارهای پژوهشی نویسندگان و عملاً پیشرفت قابل‌ملاحظه‌ای در این خصوص مشاهده نمی‌شود. در مواردی که محققین در تلاش بوده‌اند مفاهیم دیگری را با حکمروایی شهری پیوند بزنند، به‌طور مثال در پیوند مفهوم تاب‌آوری شهری با حکمروایی به اندازه کافی به مبانی نظری در خصوص نحوه رابطه بین این دو مفهوم پرداخته نشده است.

با توجه به اینکه مفهوم حکمروایی شهری در ادبیات جهانی مفهومی بین‌رشته‌ای است، جای خالی متخصصان شهرسازی و مدیریت شهری و... در این حوزه کاملاً مشهود است، چرا که نتایج تحلیل‌ها نشان داد حدود ۴۷ درصد مقالات توسط متخصصان حوزه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری نگاشته شده و سهم بسیاری از تخصص‌های دیگر تنها یک درصد است. در باب پیشینه پژوهشی ۴٪ (۴۰ مورد) از مقالات فاقد پیشینه پژوهشی هستند، از این‌رو پژوهش‌ها فاقد ارتباط و انسجام با تحقیقات قبلی و چه بسا تکرار مطالب قبلی بوده‌اند،

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

این در حالی است که تا زمانی که تحقیقات پیوست مناسبی با پژوهش‌های قبل نداشته باشند، دانشی جامع و یکپارچه پیرامون یک موضوع به وجود نخواهد آمد.

مطابق نمودار شماره ۴، بر اساس تحلیل محتوای مقالات با استفاده از کدگذاری می‌توان با اشاره به ۴ سطح عمده‌ی ارکان، اصول، مقیاس و مفاهیم مرتبط، چارچوب نظری حکمروایی شهری را ارائه نمود. حکمروایی شهری متشکل از سه بازیگر کلیدی دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی می‌باشد که در ارتباط با یکدیگر به سه اصل پاسخگویی عمومی، مدیریت و سازماندهی و شهروندمداری توجه می‌نمایند. این مفهوم در مقیاس‌های مختلف کلانشهری، شهر، منطقه‌ای از شهر و محله‌ای قابل بررسی و رصد بوده و با مفاهیم دیگری مانند پایداری، سرمایه اجتماعی، بازآفرینی، تاب‌آوری، عدالت اجتماعی، مدیریت یکپارچه، توسعه گردشگری و شهرهوشمند پیوند ایجاد می‌نماید.

به‌منظور تحقق حکمروایی شهری، توجه به شرایط هنجاری و ساختاری اهمیت دارد. منظور از شرایط هنجاری، ارزش‌های حاکم بر ارکان مدیریت شهری می‌باشد؛ مانند مسئولیت‌پذیری، شفافیت، مشارکت‌جویی، عدالت‌طلبی، دانایی و تخصص‌گرایی و غیره. شرایط ساختاری به توانایی‌های ارکان مدیریت شهری اشاره می‌کند: اراده سیاسی، تعهد، مهارت و همکاری عمومی. با هم‌افزایی شرایط هنجاری و ساختاری مطلوب، اصول حکمروایی شهری رعایت شده و تعامل میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی ارتقاء می‌یابد. در ادامه چنین فرآیندی اهداف حکمروایی شهری از جمله: اثربخشی و بهره‌وری، امنیت و توسعه انسانی، یکپارچگی عملکردی و قلمرویی، چشم‌انداز راهبردی، ارتقاء سرمایه اجتماعی، کارآمدی اقتصاد، پایداری، مشروعیت و خدمات‌رسانی مطلوب محقق می‌شود.

فهرست منابع

- ارشد؛ حامد و همکاران، (۱۳۹۵)، «تحلیل جایگاه و تدوین برنامه‌ی استراتژیک حکمروایی خوب، مطالعه‌ی موردی: شهر زاهدان»، نشریه جغرافیا و توسعه
- اسدی، ایرج (۱۳۹۸)، «ارزیابی تجدید سازمان حکمروایی پیشنهادی برای مدیریت یکپارچه مناطق کلانشهری ایران»، نشریه هنرهای زیبا.
- اسکندری ثانی، محمد و همکاران (۱۳۹۶)، «ارزیابی میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمروایی شایسته شهری، مورد شناسی: منطقه آزاد ارس- شهر جلف»، نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای
- ایمانی، حسین و همکاران (۱۴۰۰). «تحلیل جایگاه حکمروایی خوب در عملکرد مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر بابل)»، آمایش محیط، ش ۵۳.
- آریانا، اندیشه، (۱۳۹۷)، «مدل مدیریت تعارض ذینفعان بازآفرینی شهری برپایه حکمروایی همکارانه»، نشریه دانشگاه هنر.
- برک‌پور، ناصر، (۱۳۸۵)، «حکمروایی شهری و نظام اداره شهرها در ایران»
- پازکی، معصومه و همکاران، (۱۳۹۹). «تحلیل نقش مدیریت مبتنی بر حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: دهستان فیلستان، شهرستان پاکدشت»، نشریه جغرافیا و توسعه، ش ۵۸.
- پناهی، علی و همکاران، (۱۳۹۹)، «آینده‌پژوهی مدیریت سیستمی گردشگری کلانشهر تبریز با تأکید بر رویکرد حکمروایی شایسته»، نشریه جغرافیا و آمایش شهری، ش ۳۵.
- پوراحمد، احمد و همکاران، (۱۳۹۹). «تحلیل فضایی آثار حکمروایی مطلوب بر زیست پذیری شهری، مطالعه موردی: کانون‌های جرم خیز مناطق ۱۱ و ۱۲ شهر تهران»، نشریه برنامه‌ریزی فضایی، ش ۱۰.
- پوراحمد، احمد و همکاران، (۱۳۹۷)، «حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهری (موردمطالعه: شهر مریوان)»، نشریه اقتصاد و مدیریت شهری
- پورمحمدی، محمدرضا و همکاران، (۱۳۹۶)، «بررسی نقش ساختاری حکمروایی خوب شهری در ایجاد شهرهای هوشمند (نمونه موردمطالعه: شهرداری تبریز)»، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری
- پیری، عیسی، (۱۳۹۵)«جایگاه حکمروایی مطلوب شهری در کاهش میزان جدایی گزینی فضایی، مطالعه موردی: کلانشهر تبریز»، نشریه جغرافیا و توسعه فضای شهری
- تاری، مهتا و همکاران، (۱۳۹۸)، «سنجش و ارزیابی میزان حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهر فردوسیه شهرستان شهریار»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی.
- تقوایی، علی‌اکبر، تاجدار، رسول (۱۳۸۸)؛ «درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکردی تحلیلی»، نشریه مدیریت شهری
- تقوایی، مسعود و همکاران (۱۳۹۷)، «بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر اراک» نشریه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای.
- توکلی، هانیه و همکاران، (۱۳۹۵) «بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی مناطق ۱، ۷ و ۲۲ شهر تهران)»، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری
- توکلی نیا، جمیله و همکاران، (۱۳۹۸)، «به سوی حکمروایی اجتماع محلی؛ کوششی در معرفی موضوعات و عرصه‌های کلیدی، موردپژوهی: محله درکه»، نشریه آمایش محیط.
- حاتمی نژاد، حسین و همکاران، (۱۳۹۶)، «تحلیل نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در کاهش آسیب‌پذیری، مسکن شهری در برابر زلزله»، نشریه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
- حاتمی نژاد، حسین و همکاران (۱۳۹۹)؛ «تبیین مدیریت نسل نخست شهرهای جدید ایران با رویکرد حکمروایی خوب شهری از منظر تقسیمات کشوری»، نشریه جغرافیا و آمایش شهری، ش ۳۵.
- حاج علی زاده، جواد، (۱۳۹۵) «تحلیلی بر همبستگی بین الگوی حکمروایی شایسته شهری و میزان مشارکت شهروندی»، نشریه فضای جغرافیایی
- حسینی، هادی، (۱۳۹۵) «تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران»، نشریه مطالعات شهری
- حکمت نیا، حسن و همکاران (۱۳۹۶)، «سنجش میزان تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران، (مطالعه موردی شهر ایلام)»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی
- حکمت نیا، حسن و همکاران، (۱۳۹۶)، «بررسی و تحلیل حکمروایی خوب شهری در ایران. موردمطالعه: شهر ایلام»، نشریه آمایش جغرافیایی فضا
- حیدری، اصغر و همکاران، (۱۳۹۹). «ارزیابی جایگاه مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری در بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری، مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران»، نشریه کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی، ش ۲.

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱

Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

- حیدریان، شیدا و همکاران، (۱۳۹۶)، «تدوین و سنجش معیارهای مداخله یکپارچه در ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد حکمروایی شهری (مطالعه موردی: ناحیه نایسر شهر سنندج)»، نشریه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
- ذبیحی، حسین و همکاران، (۱۳۹۸)، «تبیین چارچوب مفهومی حکمروایی خوب شهری مبتنی بر مدیریت یکپارچه شهری، نمونه موردی: کلانشهر تهران»، نشریه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی.
- رجبی، مرضیه، خستو، مریم؛ (۱۳۹۸)، «تحقق حکمروایی خوب شهری با تأکید بر مفهوم عدالت فضایی و اجتماعی، نمونه موردی رشت»، نشریه مدیریت شهری ش ۱.
- رحمتی، ثریا و همکاران، (۱۳۹۸)، «بررسی میزان انطباق‌پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری، مطالعه موردی: شهر کنگاور»، نشریه مطالعات هنر اسلامی، ش ۳۳.
- رضایی، میثم، شمس‌الدینی، علی، (۱۳۹۶)، «تحلیلی بر رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در فضاهای شهری (موردمطالعه: شهر فردوسیه — شهرستان شهریار)»، نشریه آمایش محیط.
- رضویان، محمدتقی و همکاران، (۱۳۹۷)، «ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلانشهرها مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری موردمطالعه: کلانشهر تهران»، نشریه جغرافیا و توسعه.
- رفیعیان، مجتبی و همکاران (۱۳۹۸)، «تبیین مسائل حکمروایی شهری در سناریوهای آینده کلانشهر تهران مبتنی بر رویکرد تبدیل سناریوهای کیفی به کمی»، نشریه شهر پایدار.
- رفیعیان، مجتبی و همکاران، (۱۳۹۷)، «تحلیل موانع نهادی آینده حکمروایی توسعه پایدار کلانشهر تهران»، نشریه برنامه‌ریزی و آمایش فضا
- رفیعیان، مجتبی و همکاران (۱۳۹۸)، «آینده‌نگاری حکمروایی، بسط مفهوم و آینده حکمروایی کلانشهر تهران»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری.
- روستایی، شهریور و همکاران (۱۳۹۷)، «ارزیابی رابطه رضایت شهروندی و الگوی عملکرد مدیریت محلی مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری؛ مطالعه موردی مناطق ۲، ۵ و ۶ شهر تبریز»، نشریه جغرافیا و توسعه فضای شهری
- روستایی، شهریور و همکاران (۱۳۹۷)، «امکان‌سنجی کاربرد مدل حکمروایی شهری مشارکتی در سطح واحد همسایگی، برنامه (NBN) در تبریز، مطالعه موردی منطقه ۲»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری
- زندیه، الناز، (۱۳۹۶)، «بررسی عملکرد شهرداری‌ها در چارچوب رویکرد حکمروایی خوب شهری نمونه موردی: شهرداری شهر ملایر»، نشریه آمایش محیط
- زیاری، کرامت الله و همکاران (۱۴۰۲). «مدیریت یکپارچه نواحی ساحلی با رویکرد حکمروایی خوب (نمونه موردی جزیره کیش)»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ش ۶۸.
- زیاری، کرامت الله و همکاران (۱۴۰۰). «تحلیل ساختاری تاب‌آوری اجتماعی در چهارچوب حکمروایی شایسته شهری»، نشریه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ش ۳.
- زیاری، کرامت الله و همکاران، (۱۳۹۹). «تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (موردمطالعه: شهر ساری)»، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ش ۴۰.
- زیاری، کرامت الله، (۱۳۹۷)، «سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست پذیری شهرها (مطالعه موردی: شهر بوشهر)»، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری
- زیویار، پروانه و همکاران. (۱۴۰۰) «تبیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در شهر تهران»، نشریه جغرافیا، ش ۷۰
- سجادی، ژیلا و همکاران (۱۳۹۶)، «نقش حکمروایی شایسته در ارتقاء کیفیت محیط‌زیست شهری از دیدگاه ساکنان، مطالعه موردی: محله باغ فردوس منطقه یک شهر تهران»، نشریه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری.
- سرور، رحیم و همکاران، (۱۳۹۹)، «توسعه پایدار نواحی منطقه ۴ شهر تهران با تأکید بر حکمروایی خوب شهری»، جغرافیای سرزمین، ش ۶۵
- سرور، رحیم و همکاران (۱۴۰۰). «تبیین نقش حکمروایی خوب بر تاب‌آوری شهری (مطالعه موردی: محله امیریه ناحیه ۲، منطقه ۱۱ تهران)»، نشریه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ش ۳.
- سرور، رحیم و همکاران (۱۴۰۱). «تحلیل تطبیقی حکمروایی خوب شهری، مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۰ شهر تهران»، نشریه جغرافیا، ش ۷۲.
- سرور، رحیم و همکاران، (۱۳۹۷)، «تبیین تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری با تأکید بر هوشمندسازی مکان، مورد کاوی شهر تهران»، نشریه مدیریت شهری.
- سروشان، غلامرضا و همکاران (۱۴۰۱). «بررسی تأثیر حکمروایی شهری بر تاب‌آوری شهرها، موردمطالعه: شهر تهران»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ش ۶۷.
- سجاسی قیداری، حمداله و حاجیان، نرگس. (۱۳۹۷). ارزیابی مدیریت محلی در مناطق روستایی با شاخص‌های حکمروایی مطلوب نمونه موردی: روستاهای توابع شهرستان چناران. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۸(۲۸)، ۱۹۱-۲۰۸.
- شاهینی فر، مصطفی و همکاران (۱۳۹۷)، «ارزیابی شاخص‌های مؤثر در تحقق حکمروایی خوب شهری در کلانشهرها، مطالعه موردی: شهر کرمانشاه»، نشریه جغرافیا و توسعه فضای شهری
- شریف زادگان، محمدحسین و همکاران، (۱۳۹۶)، «تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی شهرها»، نشریه رفاه اجتماعی
- شماعی، علی و همکاران (۱۳۹۷)، «تحلیل نقش حکمروایی خوب شهری بر درآمدهای پایدار گردشگری (موردمطالعه: شهر مسجدسلیمان)»، نشریه اقتصاد و مدیریت شهری
- شیعه، عباس و همکاران (۱۴۰۰). «تدوین راهبردهای ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی میدان امام حسین و پیاده راه ۱۷ شهریور با تأکید بر رویکرد حکمروایی نوآورانه شهری»، نشریه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ش ۵.
- صابری، حمید و همکاران (۱۴۰۰). «بررسی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله‌های شهر کهنوج»، نشریه آمایش محیط، ش ۵۳.
- صارمی، حمیدرضا و همکاران، (۱۳۹۷)، «جایگاه حکمروایی شهری در فرآیند بازآفرینی بافت فرسوده شهری، مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران»، نشریه تحقیقات جغرافیایی.
- صرافی، مظفر و همکاران (۱۳۹۶)، «تحلیلی بر برنامه‌های توسعه و سیاست‌های زمین شهری با تأکید بر رویکرد حکمروایی خوب زمین؛ موردپژوهی: کلانشهر تهران»، نشریه اطلاعات جغرافیایی.
- صرافی، مظفر، نجاتی، ناصر، (۱۳۹۶)، «حکمروایی چندسطحی منطقه کلانشهری در راستای رویکرد نو منطقه‌گرایی»، نشریه هویت شهر
- صرافی، مظفر، (۱۳۹۹)، «تحلیل توسعه‌ی پایدار اجتماع محلی با تأکید بر حکمروایی شایسته‌ی شهری، نمونه‌ی مطالعاتی: محله‌ی آخوند شهر قزوین»، نشریه صفه، ش ۸۸.
- صیامی، قدیر و همکاران، (۱۳۹۵)، «تبیین سناریوهای مشارکت‌جویانه و دمکراتیک نهادی در ساختار نظام حکمروایی منطقه کلانشهری

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۹ . زمستان ۱۴۰۱
Urban managment
No.69 Winter 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

تهران»، نشریه مجلس و راهبرد
- ضرابی، اصغر و همکاران، (۱۳۹۸)، «وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در اراک از منظر مدیران شهری و شهروندان»، نشریه تحقیقات جغرافیایی، ش ۲۷.
- عبدی، کمیل و همکاران (۱۳۹۸)، «سنجش رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری با رویکرد حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کیاسر)»، نشریه آمایش محیط.
- عزیزی، منصور و همکاران، (۱۳۹۹) «واکاوی نقش طرح‌های ساختاری- راهبردی در تحقق انگاره حکمروایی خوب شهری، مطالعه موردی: منطقه ۲۲ شهر تهران»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ش ۴.
- علاءالدینی، پویا و همکاران (۱۳۹۷)، «مدیریت محله و شورایاری در تهران: ارزیابی حکمروایی خوب شهری در حسن‌آباد زرگنده»، نشریه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران.
- علیزاده، کتایون و همکاران، (۱۳۹۶)، «نقش حکمروایی خوب در برندسازی شهری (مطالعه موردی: شاندیز)»، نشریه جغرافیا و توسعه فضای شهری
- غلامی، محمد و همکاران، (۱۳۹۶)، «اولویت‌بندی مؤلفه‌های حکمروایی شایسته شهری از دیدگاه فعالان بخش مدیریت شهری، موردمطالعه شهر بوکان»، نشریه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)
- فیروزی، محمدعلی و همکاران، (۱۳۹۶)، «تحلیل و پیش‌بینی تحقق رویکرد حکمروایی شهری در مدیریت شهری اهواز»، نشریه فضای جغرافیایی
- فیروزی، محمدعلی و همکاران، (۱۳۹۸)، «تحلیل مؤلفه‌های تبیین‌کننده حکمروایی شهری دانش‌بنیان (مطالعه‌ای در کلانشهر تبریز)»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری.
- قلندریان، ایمان، (۱۴۰۱)، «کاربست روش داده بنیاد در ظهور یک نظریه‌ی شهری (بازآفرینی بخش مرکزی مشهد)». مجله پژوهش‌های معماری اسلامی، ۱۰(۲).
- کاظمیان، غلامرضا و همکاران، (۱۳۹۸)، «آسیب‌شناسی شکل‌گیری حکمروایی محلی در ایران با روش نظریه‌پردازی داده بنیاد ساختگرا»، نشریه جغرافیا و توسعه فضای شهری
- کاظمیان، غلامرضا و همکاران، (۱۳۹۸)، «الگوی نقش و ساختار حکمروایی محلی در نظام مدیریتی ایران»، نشریه مدیریت دولتی
- کرمی، تاج‌الدین، (۱۳۹۹). «تبیین جایگاه حکمروایی یکپارچه کلانشهری از منظر امنیت انسانی»، نشریه پژوهش‌های دانش انتظامی، ش ۱.
- گلچینی، سحر و همکاران (۱۴۰۰). «بررسی رویکرد حکمروایی خوب شهری در چارچوب نظام مدیریت شهری»، نشریه آمایش محیط، ش ۵۲.
- مشکینی، ابوالفضل و همکاران. (۱۳۹۹). «تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری، مطالعه موردی: شهر اردبیل»، نشریه آمایش محیط، ش ۵۱.
- ملک حسینی، عباس، (۱۳۹۶)، «بررسی نقش حکمروایی خوب شهری در مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری شهر سمنان»، نشریه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی
- ملکی، سعید و همکاران، (۱۳۹۷)، «ارزیابی شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری با رویکرد مدیریت محله محور، مورد شناسی: محلات شهر همدان»، نشریه جغرافیا و آمایش شهری.
- موحدی نیا، مصطفی و همکاران، (۱۳۹۹) «سنجش توزیع فضایی خدمات عمومی شهر کرمان با تأکید بر حکمروایی خوب شهری با استفاده از نرم‌افزار Geoda»، نشریه راهبرد اجتماعی، فرهنگی، ش ۷.
- نظم فر، حسین و همکاران. (۱۳۹۹). «جایگاه حکمروایی مطلوب شهری در اسناد قانونی فرادست و پایین‌دست توسعه ایران»، نشریه مجلس و راهبرد، ش ۱۰۴.
- نقوی، میرعلی، (۱۳۹۶)، «وضعیت ارزیابی شاخص‌های حکمروایی مطلوب در توسعه گردشگری شهری (موردمطالعه شهر تهران)»، نشریه اقتصاد و مدیریت شهری
- نوروزی، اصغر و ابراهیمی، الهه. (۱۳۹۷). تحقق‌پذیری شاخص‌های حکمروایی خوب در نواحی روستایی شهرستان لنجان. نشریه علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی،۳(۶)،۱۰۹-۹۳.
- هاشمی، علی و همکاران، (۱۳۹۹). «نسبت سنجی حکمروایی خوب و شهر هوشمند، مطالعه موردی: شهر تهران»، نشریه راهبرد اجتماعی، فرهنگی، ش ۳۴.
- یغفوری، حسن و همکاران، (۱۳۹۵)، «تحلیل جایگاه حکمروایی شایسته شهری و برنامه‌ریزی راهبردی، مطالعه موردی: شهر بیرجند»، نشریه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری

- Amman,C, (2018), African Cities and the Development onundrum.
- Biswas,R, (2019) A good-governance framework for urban management, Journal of Urban Management, VOL.8
- Da Cruz.F, (2019),New urban governance: A review of current themes and future priorities, JOURNAL OF URBAN AFFAIRS, VOL. 41, NO. 1, 1–19
- Graham,J, (2003)Principles for Good Governance in the 21st Century, Institute On Governance, NO15.
- Guirk,P, (2022)Innovating urban governance: A research agenda, Progress in Human Geography.
- Paterson, B; Thorne, S; Canam, C & Jillings, C (2001)Meta- study of qualitative health research: a practical guide to meta-analysis and meta-synthesis, Sage, California.
- UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme) (2016) Urbanization
- and Development: Emerging Futures. World Cities Report 2016 (Nairobi: UNHabitat).
- UN-Habitat (2009) Global Report on Human Settlements 2009: Planning Sustainable Cities (London, UK: arthscan).
- UNDP (United Nations Development Programme) (1997) Governance for Sustainable Human Development New York: UNDP).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]